

Užitninske družbe.

Spisal dr. R. Pipuš.

(Konec.)

Finančno oblastvo je v obrazec zapisnika o pogajanji in vsled tega v zakupno pogodbo sprejela tudi določilo, da imenujejo podpisani obrtniki gotovo osebo kot svojega pooblaščenca nasproti finančnemu oblastvu. To določilo gotovo ni samo določilo zakupne pogodbe med obrtniki in finančnim oblastvom, ampak v prvi vrsti pogodba med zakupniki in njihovim pooblaščenecem zlasti, ker podpišejo pooblaščenec in ostali zakupniki zapisnik. Na isti način bi se lahko v ta zapisnik sprejela tudi druga določila o razmerji med zakupniki. Pred vsem bi moral ta zapisnik imeti določilo, da stopijo vsi podpisani obrtniki v družbo v ta namen, da bi se s finančnim oblastvom pogodili gledé užitnine gotovega okoliša, dalje določilo, kako bodo posamezni obrtniki prispevali k družbenim stroškom, kdo bode oskrboval družbene posle, kdo jo zastopal v pravnih zadevah, kako bodeta se delila dobiček in izguba itd. Ker pa takih izrecnih določil ni, treba se je ozirati na druge okoliščine, ki so za raziskovanje pravnega razmerja med posameznimi zakupniki določilne.

Rekli smo že, da je razmerje med posameznimi zakupniki razmerje družabnikov. Vender bi utegnil kdo to zanikati in reči, da med posameznimi zakupniki sploh ni nikake ožje pravne zveze, da je vsak član te skupine za se sklenil s finančnim oblastvom posebno pogodbo, ki se ostalih obrtnikov ne tiče in da tudi njihova solidarna zaveza nasproti finančnemu oblastvu na njihovo medsebojno razmerje nima drugega vpliva, kakor da sme od ostalih zakupnikov zahtevati primerno povračilo, kdor je finančnemu erarju plačal celo dogovorjeno svoto, ali pa vsaj več, kakor bi njega zadelo, ako bi se dogovorjena svota po

enakih deležih razdelila med vse zakupnike. Vender to mnenje bi bilo krivo.

Krivo bi bilo to mnenje že radi tega, ker zakupniki ne obljubijo samo plačati dogovorjeno svoto, ampak prevzamejo tudi razne druge dolžnosti in razne pravice, ki se ne dajo deliti. Zakupniki imajo zlasti pravico od vseh užitnini podvrženih dejanj v dogovorjenem okolišji pobirati užitnino. Te pravice pa ne more nobeden zakupnik sam za se izvrševati, ampak samo cela skupina kot taka. Tudi finančno oblastvo nikakor ni voljno pogajati se z vsakim zakupnikom posebej in skleniti toliko pogodb, kolikor se oglasi obrtnikov, ki so pripravljene sprejeti predložene pogoje zakupne pogodbe. Finančno oblastvo pogodbe niti ne sklene, ako se za njo ne oglasi vsaj polovica užitnino plačujočih obrtnikov dotičnega okoliša. Tudi nobeden teh obrtnikov bi ne podpisal pogodbe, ako bi za gotovo ne vedel, da se bode podpisalo še gotovo število drugih obrtnikov.

Vsi obrtniki, ki podpišejo pogodbo s finančnim oblastvom, hočejo skupno, z združenimi močmi, ne vsak za-se, pobirati užitnino in pričakujejo, da bode jim po odbitku vseh stroškov za pobiranje užitnine ostalo še več, kakor so obljubili odšteti finančnemu erarju in ostalim blagajnicam, za katere pobirajo doklade; oni pričakujejo torej, da bode jim še tudi potem nekaj ostalo, ko bodo že poravnali te svote, na vsak način pa, da bodo se iznebili nadležnega nadziranja in preiskavanja svojih obrtnih prostorov po državnih organih. Oni pričakujejo torej nek dobiček, v prvi vrsti gmoten dobiček. Da dosežejo ta svoj cilj, obljubijo pred vsem vsi skupno plačati finančnemu erarju gotovo svoto in s tem prevzamejo seveda tudi med seboj dolžnost, da bodo k ti svoti z denarnimi doneski prispevali, ker bi sicer svoje dolžnosti nasproti finančnemu erarju ne mogli izpolniti.

Vsi obrtniki, ki podpišejo zakupno pogodbo, imajo torej namen združiti svoje gmotne sile, da dosežejo skupno nek gmoten dobiček in izvrševaje ta svoj namen, sklenejo vsi skupaj s finančnim oblastvom zakupno pogodbo. Zakupniki imajo namen ustanoviti zasebnopravno družbo in vsi storijo nekaj, kar morejo le skupno, le kot družba storiti, torej je očitno, da so ti obrtniki med seboj molčé sklenili družbeno pogodbo, ko so podpisali zakupno pogodbo s finančnim oblastvom (§-a 1175. in 863.

obč. drž. zak.). Tudi obrazci naredbe finančnega ministerstva z dne 13. julija 1877, št. 18.956 govore navadno o družbah, akoprav je iz njih razvidno, da finančnemu oblastvu razmerje med posameznimi zakupniki ni prav jasno.

Večkrat se najde izraz „užitninsko društvo“, ki pa ni pravičen, ker za prevzete dolžnosti nasproti tretjim osebam ni odgovorna samo skupina kot taka s svojim premoženjem, ampak v prvi vrsti so za to odgovorni posamezni člani s svojim premoženjem. Užitninske družbe tudi ne potrebujejo potrdila svojih pravil od strani političnega oblastva, in ne spadajo pod zakon z dne 15. nov. 1867, št. 134. drž. zak.

Zasebnopravna pridobitna družba je torej podlaga, na kateri se morajo tolmačiti pravne razmere med posameznimi člani družbe; za nje veljajo torej zlasti določila 27. poglavja občnega državljskega zakonika. Ker so zakonita določila večinoma le splošna, ker družba nima pravil, oziroma ker molčé sklenena družbena pogodba nima natančnejih določil, je presojevanje razmer med družbo in njenimi člani, kakor tudi razmer med posameznimi člani mnogokrat težavno, in mnogo preprirov in drugih pravnih nastane iz te nejasnosti.

Družbene posle vodi navadno tisti član, katerega so družabniki nasproti finančnemu oblastvu imenovali svojim pooblaščenecem. V potrebi ga namestuje in mu pomaga njegov za zastopanje nasproti finančnemu oblastvu imenovani namestnik. Prvi je navadno načelnik družbe in jo zastopa v vseh pravnih zadevah ne samo nasproti finančnemu oblastvu, drugi pa podnačelnik, akoprav ju za to mesto navadno nikdo ni izrecno izvolil. Včasih izvolijo družabniki iz svoje sredine tudi nekaj odbornikov in pregledovalce računov. Kot daljni družbeni organi poslujejo navadno kot plačani služabniki najeti poverjeniki, tako imenovani agenti ali dacarji. Iste sprejema včasih načelnik, včasih odbor, včasih pa tudi glavna skupščina.

Nobeden teh družbenih organov, torej niti načelnik, niti posamezni odborniki, niti odbor, niti glavna skupščina nimajo natanko določenega delokroga. Vse se vrši le po previdnosti in dobri volji dotičnih organov, in ker nobeden od članov ne vgovarja, mora se zmatrati, da družba molčé odobruje postopanje svojih organov.

Načelnik pobira s pomočjo dacarjev užitnino, potrjuje spremenjen plačil, vodi vso korespondenco, se pogaja s posameznimi družabniki in drugimi obrtniki, ki nameravajo pogoditi se z družbo gledé užitnine od lastnega obrta za poprečno svoto, ali pa vzeti v zakup užitnino kakega dela družbenega okoliša. Načelnik vodi račune in kader se mu zdi potrebno, skliče odbor ali glavno skupščino, da rešita važnejša prašanja, zlasti odobrita na koncu leta položene račune.

Pregledovalci računov ali revizorji nadzirajo delovanje načelnika, družbenih poverjenikov, pregledujejo račune in poročajo o tem, kar so opazili, odboru ali glavni skupščini.

Kot zakupnica stopi družba na mesto finančnega oblastva in ima nasproti davkoplačevalcem načeloma vse one pravice, katere daje zakon gledé užitnine finančnemu oblastvu. Izvzete so le one pravice, katere si je finančno oblastvo izrecno pridržalo, kakor smo to že preje omenili. Družba pobira torej užitnino na isti način, kakor bi jo sicer pobiralo finančno oblastvo samo.

Tudi užitninske družbe se skušajo navadno najprve s posameznimi davkoplačevalci gledé njih zadevajoče užitnine pogoditi za poprečno svoto. Ako se doseže taka poravnava, plača dotični obrtnik ali davkoplačevalec dogovorjeno svoto in je prost vsake daljne dolžnosti. On zlasti ni dolžan dopustiti, da bi organi užitninske družbe ali finančnega oblastva preiskovali njegove obrtne prostore. On sme v dogovorjenem časi in na določenem kraji brez vsake kontrole od strani davčnega oblastva točiti, oziroma klati in prodajati, kolikor hoče in more. Takih poravnav družba ne sklepa samo z družabniki, ampak tudi z drugimi davkoplačevalci. Družba sklepa take poravnave iz istega namena, iz katerega daje finančno oblastvo užitnino v zakup, namreč, da si olajša pobiranje užitnine in da si prihrani stroške.

Ako davkoplačevalec, ki se je z družbo gledé užitnine pogodil za povprečno svoto, dogovorjenega zneska radovoljno ne plača, nastane prašanje, kako naj družba to svoto iztirja. Po našem mnenju je pri tem prašanji treba ločiti družabnike od ostalih davkoplačevalcev.

Pri davkoplačevalcih, ki niso člani družbe, se mora dogovorjena svota iztirjati potom politične eksekucije in sicer iz istega

razloga, katerega smo že preje omenili, namreč, ker poravnava ni ustvarila novega zasebnopravnega naslova družbene tirjatve, ampak je določila samo znesek iz javnopravnega naslova izvirajoče tirjatve. Družba bode torej v takih slučajih na podlagi zakupne pogodbe od finančnega oblastva zahtevala pomoči.

Nekoliko drugače je stvar pri družabnikih. Isti niso samo iz javnopravnega naslova zavezani, plačevati užitnino, ampak oni so tudi kot družabniki vsled družbene pogodbe dolžni, prispevati k družbeni blagajnici. Ti prispevki so pa ravno užitnina od njihovih užitnini podvrženih dejanj in v dogovoru z družbo določil se je znesek tega prispevka. Ker torej tukaj tirjatev družbe ni samo gledé njenega zneska določena v zasebnopravnem dogovoru, ampak ker ista tudi iz zasebnopravnega naslova izvira, treba jo je iztirjati s pomočjo rednega civilnega sodišča.

Pri ostalih obrtnikih pa, ki se gledé užitnine niso pogodili za poprečno svoto, iztirjavati more družba užitnino samo potom politične eksekucije, bodisi, da so dotični obrtniki člani družbe ali ne. S pomočjo rednih sodišč se ta užitnina že zavoljo tega ne more iztirjavati, ker redna sodišča nikakor niso poklicana, odmerjati užitnino, t. j. določevati zneske, ki se morajo od posameznih dejanj plačevati, ali soditi o tem, ali je kako dejanje užitnini podvrženo ali ne.

Kakor dá finančno oblastvo pobiranje užitnine za gotove kraje užitninski družbi v zakup, tako dá tudi užitninska družba večkrat dele svojega okoliša v podzakup. Podzakupniki so ali posamezniki, ali pa zopet družbe, ki postopajo pri pobiranju užitnine v svojem okoliši ravno tako, kakor glavna užitninska družba. Gledé iztirjavanja užitnine veljajo za podzakupnike ista načela, kakor za užitninsko družbo, samo kader potrebujejo pomoči finančnega oblastva, se ne morejo obrniti naravnost do istega, ampak le do užitninske družbe, in to, ako treba, potom redne civilne pravde prisiliti, da jim izposluje pomoč finančnega oblastva.

Kakor finančno oblastvo, more tudi užitninska družba od svojih podzakupnikov zakupnino iztirjati samo s pomočjo rednega sodišča, ker to ni več užitnina v sporazumno določenem znesku, ampak iz zasebnopravnega naslova izvirajoča tirjatev, namreč prava zakupnina.

Podzakupniki, oziroma člani podzakupne družbe morejo biti tudi člani glavne užitninske družbe. Podzakupnikom prepuščeni okoliš lahko obsega člane glavne užitninske družbe in take obrtnike, ki niso člani te družbe.

Večkrat delijo užitninske družbe svoj okoliš v oddelke ali tako imenovane sekcije. Iste navadno nimajo drugega pomena, kakor olajšati upravo, zlasti pobiranje užitnine, so torej le upravni okoliši. Ako je okoliš užitninske družbe tako velik, da eden poverjenik ali dacar ne more sam opraviti službe, najme družba več poverjenikov ter razdeli med nje celi okoliš. Te sekcije pa navadno nimajo niti svojega posebnega vodstva, niti svojih posebnih računov, niti posebnega premoženja.

Včasih pa so sekcije podzakupnikom odkazani okoliši, bodisi, da so podzakupniki posamezniki, ali pa družbe. Posebno takrat se imenujejo podzakupnikom odkazani okoliši sekcije, kader se užitninski družbi posreči pobiranje užitnine celega svojega okoliša oddati v podzakup.

Ali so sekcije samo upravni okoliši užitninske družbe, ali pa podzakupnikom, zlasti družbam prepuščeni okoliši, treba je določiti po okoliščinah posameznega slučaja in po tem presojeti tudi pravne razmere sekcij nasproti glavni užitninski družbi, in nasproti užitnini podvrženim davkoplačevalcem.

Največ preglavice dela navadno vprašanje, kako naj se na koncu leta deli dobiček oziroma izguba družbe. § 1184. obč. drž. zak. sicer določuje, da morajo, ako se ni kaj drugega dogovorilo, vsi družabniki v enaki meri prispevati k osnovni glavnici. Po §-u 1193. drž. zak. se deli dobiček med družabnike po razmerji njihovih prispevkov k osnovni glavnici, in po §-u 1197. obč. drž. zak. se deli izguba, kakor bi se v nasprotnem slučaju delil dobiček. Iz teh zakonitih določil bi utegnil kdo sklepati, da so vsi družabniki dolžni v enakih zneskih prispevati k družbeni glavnici, in da se tudi dobiček in izguba med družabnike delita po enakih delih, ker o tem ni nič drugega določeno. Vender, ako tako sklepamo, pridemo do neizvršljivih posledic, v nasprotje z namenom cele družbe in posameznih družabnikov, kakor tudi v nasprotje z istinitim postopanjem užitninskih družeb pri delitvi dobička in izgube.

Ko stopijo obrtniki v družbo, pričakujejo sicer vsi, da bodo s tem podjetjem dosegli kak dobiček, ki se pa bode šele na koncu leta pokazal in razdelil. Nobeden teh obrtnikov pa ne pričakuje, da mu med letom ne bode treba plačevati zakonito njega zadevajoče užitnine ali da bode med letom plačeval manje, ako pristopi družbi, kakor bi plačeval, ako družbi ne pristopi, ali ako bi družbe sploh ne bilo. Vsak družabnik torej vé, da bode moral plačevati po zakonu njega zadevajočo užitnino in je tudi pripravljen to storiti, a nikdo bi menda ne pristopil družbi ako bi moral kot družabnik, ne gledé na to, ali bode imela družba na koncu leta dobiček ali izgubo, že med letom plačevati večji znesek, kakor znaša njega zadevajoča užitnina, katero bi moral plačevati, tudi ako bi družbi ne pristopil. Vsak družabnik prispeva torej, ne gledé na to, ali bode družba imela dobiček ali izgubo, k družbenim namenom z zneskom, njega zadevajoče užitnine; užitnina od vseh družabnikov je torej ona glavnica, katero zložijo družabniki v družbene namene, to je torej ona zaloga, na podlagi katere se družba osnuje, to je z drugimi besedami osnovna glavnica in užitnina, katero plačajo posamezni družabniki, so njih prispevki k osnovni glavnici. Brez pomena je tukaj, ali so se ti zneski določili v sporazumnem dogovoru, ali pa določili po tarifu, od posameznih užitnini podvrženih dejanj dotičnega člana. Seveda ti zneski nikakor niso enaki pri vseh družabnikih.

Ako so zneski, katere plačajo družabniki na užitnini, njihovi prispevki k družbeni glavnici, potem se morata tudi dobiček in izguba med družabnike deliti po razmerji teh zneskov. Odločilni so zneski katere so družabniki na užitnini v istini plačali, ali pa, kateri so vsaj plačati dolžni. Mogoče je, da kak družabnik ni plačal in tudi ni dolžan plačati nikake užitnine, ker je takoj v začetku družbene dobe ali še poprej opustil ali komu drugemu izročil svoj obrt in tudi sicer v družbenem okoliši ni izvršil nikakega užitnini podvrženega dejanja. Ta seveda tudi od dobička ne more ničesar zahtevati, pa tudi ni dolžan prispevati k pokritju izgube.

Dobiček se deli samo med družabnike, oziroma njihove pravne naslednike, ne tudi med druge užitnino plačujoče obrtnike. Pa tudi izgubo družbe trpijo samo družabniki, oziroma njih

dediči. Ostali obrtniki, pa, ki niso bili člani družbe, niso dolžni prispevati k pokritju družbe, akoprav skušajo užitninske družbe včasih razdeliti izgubo med vse užitnino plačujoče obrtnike družbenega okoliša. Proti nedružabnikom ni nikakega naslova, iz katerega bi se isti mogli siliti, da prevzamejo del izgube. Oni plačajo užitnino v zakonito določenem znesku, in pogodba, katero je družba sklenila s finančnim oblastvom, kakor tudi pogodba, katero so sklenili družabniki med seboj, ne moreta izpremeniti njihovih pravic, niti njihovih dolžnosti; saj se teh pogodb niso vdeležili.

Za razdelitev dobička in izgube je odločilna samo ona užitnina, katero so posamezni družabniki plačali za svojo osebo, ne tudi ona, katero so morda kot podzakupniki v obliki zakupnine plačali tudi od užitnini podvrženih dejanj drugih obrtnikov, ker družabniki pogodbi niso pristopili kot podzakupniki, ampak samo z ozirom na svoj lastni obrt. Tudi se podzakupne pogodbe sklepajo šele potem, ko že obstoji družba.

Vsak družabnik je pri dobičku in izgubi vdeležen po razmerju užitnine, ki njega zadene, ne gledé na to, ali je užitnino plačal neposredno užitninski družbi, ali pa v roke kakega podzakupnika. Podzakupne pogodbe, katere sklepajo užitninske družbe, s posamezniki ali z družbami, so le način, kako pobira družba užitnino, in imajo le namen, to pobiranje olajšati, a ne morejo predružačiti pravic in dolžnosti posameznih družabnikov, ki se pogajanj pri teh podzakupnih pogodbah navadno niti ne vdeležujejo.

Ko se bliža zakupna doba prve družbe svojemu koncu, skuša finančno oblastvo zopet dati v zakup pobiranje užitnine. Zopet se zbere gotovo število obrtnikov, ki sklenejo s finančnim oblastvom zakupno pogodbo in stopijo v užitninsko družbo. Večina članov te družbe so člani poprejšnje družbe. Nova družba imenuje navadno svojim pooblaščencom nasproti finančnemu oblastvu pooblaščenca poprejšnje družbe, ako je isti novi zakupni pogodbi pristopil. V takih slučajih se večkrat pripeti, da si nova družba samolastno prisvoji dobiček zadnjega leta poprejšnje družbe. Molčé priznani načelnik nove družbe, ki je imel isto mesto tudi v stari družbi in je v isti vodil račune, prenese čisto samovoljno ta znesek na novo družbo. Večkrat pa sklene tudi glavna

skupščina nove družbe, da se dobiček zadnjega leta poprejšnje družbe ne razdeli, ampak da se zaračuni kot sprejem sledečega leta, torej na korist nove družbe.

Da je tako postopanje nepravilno in nezakonito, je pač jasno. Zakupniki, ki so sklenili s finančnim oblastvom novo pogodbo, stopili so s tem tudi v novo družbo, ki s poprejšnjo nima nikake zveze. To sledi že iz tega, da so le slučajno člani stare družbe tudi člani nove družbe, isti pa nikakor niso prisiljeni stopiti v novo družbo in pristopiti novi zakupni pogodbi s finančnim oblastvom. Res tudi mnogo obrtnikov, ki so člani stare družbe, novi družbi ne pristopi; nasproti pa se novi družbi pridruži navadno več obrtnikov, ki niso bili člani stare družbe. Celó ko bi bili vsi člani nove družbe ob enem vsi člani stare družbe, bila bi to nova družba, kajti te družbe se sklepajo le za gotovi namen, namreč v ta namen, da sklenejo za gotovi čas s finančnim oblastvom zakupno pogodbo gledé pobiranja užitnine, in da to pogodbo izvrše. Drugega namena užitninske družbe nimajo. Kakor hitro je ta namen izvršen, kakor hitro je potekla doba zakupne pogodbe, preneha tudi družba sama ob sebi. Ako bi bili vsi člani stare družbe ob enem člani nove družbe, mogel bi se dobiček prve družbe prenesti na drugo, pa tudi samo tedaj, ako so s tem vsi člani zadovoljni. Vsak posamezni član se temu prenosu lahko za se protivi, kajti njegova vdeležba pri dobičku in izgubi ni vsako leto enaka, kakor to sledi iz preje navedenih načel o razdelitvi izgube in dobička.

Konečno naj še kratko omenimo prašanje, ali so užitninski družbe javna oblastva, ali so njih organi javni funkcionarji, ali so javni uradniki in sluge ali ne. To prašanje bode treba v nekaterih ozirih potrditi. Družba in njeni organi opravljajo vladine posle, zlasti posle državnega finančnega oblastva. Njihova opravila so vsaj proti davkopláčevalcem ista, kakor opravila organov državnega finančnega oblastva. V tem zmislu je razsodilo tudi c. kr. najvišje kot kasacijsko sodišče na Dunaji z odločbami z dne 12. januarija 1880, št. 11326, z dne 12. novembra 1880, št. 8288 in z dne 22. februvarija 1877, št. 12.899.

Organi užitninske družbe so torej, kader pobirajo užitnino in opravljajo s tem pobiranjem združene posle pod varstvom

§-ov 68., 81., 312., 314. in drugih kazenskega zakona. Pečati užitninske družbe in njenih organov, kolikor se tičejo izvrševanja od finančnega oblastva prepuščene pravice pobiranja užitnine, so pod varstvom §-a 316. k. z. Listine, katere izdajajo užitninska družba in njeni organi v svojem, na pobiranje užitnine omejenem delokrogu, so javne listine.

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Likvidovanje stroškov za zastopanje.

Dr. H. P. zahteval je pri deželnem sodišči v G. od dra. J. R. v tožbi z dne 10. avgusta 1893, št. 22080, da mu plača na stroških za zastopanje ostanek 775 gld. s pr. Deželno sodišče v G. je tožbeni zahtevi z rzsodbo z dne 25. septembra 1895, št. 22439 pogojno ugodilo, ako: I. tožnik stori njemu nezavračno naloženo prisego, da, kolikor ve in se spominja, ni prejel pisma, katero je toženec začetkom oktobra, gotovo pa še pred 25. oktobrom 1891. l. za njega izročil pošti in v katerem je toženec sprejel tožnikov predlog, da se dogovori za celo pravdo do morebitne ničnostne pritožbe poprečni znesek 1000 gld ; II. toženec ne dokaže po glavni, tožniku zavračno naloženi prisegi, da mu je po porotni obravnavi dr. H. P. dejal, da presegajo stroški znesek 1000 gld., toženec pa na to odgovoril, da naj on (tožnik) iztirja presežek od nasprotnikov, če bodeta ista obsojena, povrniti na stroških več, kakor 1000 gld. ter da je na to tožnik dr. H. P. omenil: »Upam, da se bode meni posrečilo, to iztirjati od nasprotnikov«.

Razlogi:

Tožnik zahteva plačilo ostalih stroškov 775 gld. s pr. Da vtemelji svojo tožbeno zahtevo, navaja to-le: S pooblastilom z dne 10. oktobra 1889. l. naročil je dr. J. R. tožniku, naj ga kot zasebnega obtožitelja zastopa v kazenski zadevi proti M. B. in dru. F. P. Dr. R. obljubil je v pooblastilu, da bode zaslužek in gotove stroške tožniku plačal v Gradcu. Gledé stroškov, ki so predmet te pravde, ponujal je tožnik izprva tožencu, da bi naj dogovorila